דברי ראש-הממשלה, מר לוי אשכול, בקבלת פנים מטעם מועצת
פועלי ירושלים - כ"ד בכסלו תשכ"ד (10.12.63)

נר ראשון של חנוכה - 43 שנים לייסוד הסתדרות העובדים.

רבותי וחברי,

מי זה אמר שנסים אינם מתרחשים גם בימינו אלה? הנה הביטו קרה נס קטן - מזכירות מועצת פועלי ירושלים חיפשה לה אפשרות להפגש אתי כראש-הממשלה, - על כל חסרונותי ועל כל מה שנאמר כאן על-ידי החברים בשבחי, - ולא ידעו איך לעשות זאת. והנה באה להם ההזדמנות בחג ההסתדרות, במלאות 43 שנים לייסודה, בנר ראשון של חנוכה - והנה אנחנו יושבים יחד. זה לא קורה בכל יום.

ויש כאן סמיכות פרשיות: חג ההסתדרות וחג החנוכה. כאשר אני עכשו מדבר בפניכם - ואני ראש הממשלה - מותר לי לומר שבח זה, או למסור עדות זאת: מה היתה ההסתדרות למדינה בטרם מדינה ובטרם ממשלה, ומזה אפשר להקיש וללמוד מהי ההסתדרות בימי המדינה ובימים הבאים לקראתנו.

נאמר פעם על התנועה הציונית שזו המדינה בדרך. מותר לומר, ובצדק שהסתדרות העובדים בטרם המדינה היתה לוז השדרה של המדינה בייבוש הביצות; לוז השדרה של המדינה או בהכשרה, או בכיבוש או בכוננותנו לקראת המדינה.

מעטים היינו לפני 43 שנה. עוד פחות היינו לפני 63 שנה. אני יודע שלא הכל התחיל מראשוני בוני ההסתדרות, מראשוני העליה השניה. לפני איזה זמן חגגנו את שנת הראשונים. לפני שנות הראשונים הללו גם כן היו ראשונים. אבל אם אנחנו מתכנסים כאן עכשו בחג ההסתדרות, מותר להזכיר שרק 4423 חברים, אם אינני טועה, היינו כאשר התכנסנו בחיפה לפני 43 שנה. התכנסנו בחיפה להניח יסוד להסתדרות הפועלים, ההסתדרות העברית בארץ, האחת, היחידה, אשר רצתה ורוצה גם היום לאחד וללכד בתוכה את הפועל ואת המורה, את הסופר ואת הפרופ', את החוקר והמטרואולוג - ואז עוד לא היו לנו בכלל מטרואולוגים בישראל, חזינו ואמרנו שיבוא יום והכל יהיה.

והנה ניתן לנו להניח יסוד, וקווינו שיהיה זה יסוד מוצק, - כי הבטון לא היה כל כך מוצק כמו שהוא כיום; ועוד לא ידענו להניח כפי שאנחנו היום יודעים להניח יסודות - לאחדותו של העם העובד, של האדם העובד, כאשר הוא בא ומתלכד, ומלקט בתוכו אנשים תלושים, מכל קצות הארץ, ומכל קצות תבל להשתרש כדי שיוכלו במולדת ללמוד להחזיק בידיהם מכשירי עבודה. איפה היה כל זה לפני שנתכנסו אותם 4423 חברים וחלמנו חלומות וחזינו חזיונות, אשר מקצתם, ואפילו לא מעטים מהם, אתם יודעם שהיום הם הולכים ומתגשמים.

אם ירושלים מונה 13 אלף חברי ההסתדרות, הרי זה בלבד הוא פי שלושה ממספר חברי מניחי היסוד. כלומר רק בירושלים יש פי שלושה חברים מאשר היינו אז בהנחת היסודות, והקימונו בנין אדיר, בנין עם מסגרות ברזל מוצקות, שאליו מתקבצים מכל קצות העולם, ולא ידענו, אולי חשנו קצת אבל לא ידענו, על השואה הגדולה שעומדת להתרחש, ומנסים היינו ללכד פזורים.

משום כך אני אומר: יש סמיכות פרשיות בין מדינת ישראל וממשלת ישראל וראש ממשלתה ובין יום ההסתדרות והנחת היסוד.

החברים שקדמו לי ספרו קצת מה אני עשיתי בארץ בעשרות השנים הללו. וזה עצמו אומר גם כן שיש סמיכות פרשיות. ואין אני היחידי בממשלה הזאת אשר מוצאו עצם מעצמותיו ובשר מבשרו מהעם העובד. אפשר למנות הרבה יותר מאשר מחצית חברי הממשלה שהם יוצאי העם העובד בכל מקצועות העבודה ובכל שדות הפעולה.

ראה"מ ל. אשכול:

אגיד לכם עוד איזה דבר, ביום חג זה - ואגב, הייתי רוצה להזכיר לחברים והמברכים שדיברו כאן לפני, אל נשכח, לא חס וחלילה תשעה באב היום, לא נזכיר דרישות ותביעות; נרשה לנו לעצמנו בהדלקת נר ראשון של חנוכה לעוף לשחקים כאשר הסכנו לפני 43 שנים, ונאמר מה תקותינו ובניין הישגינו. מה נבוא ביום זה בדרישות ותביעות לממשלה, לועדי עובדים ולמועצת פועלים. בחג החנוכה מותר לחגוג ביום זה. אין הרבה ימי ברכות במדינת-ישראל; טרודים כל כך בדאגות יום-יום, שאולי מוטב להשעיר את הדברים הללו לפעם אחרת.

חברים, אלה שדיברו עד עכשיו הזכירו את עניני ירושלים. אני ירושלמי אולי מהימים שאתם אפילו לא ידעתם. כמעט שנתי הראשונה בישראל לפני מלחמת העולם הראשונה שרתי, או נסיתי לשרת את ירושלים בדרכי, בארתה דרך שניתנה אז. ואגלה סוד לאלה שלא יודעים, עטרות וקרית-ענבים, משני צדי ירושלים הייתי בין כובשי הקרקע ובין המייסדים של הישובים שם. וגם אז, ידידי, מכל השכונות הכרתי את מאה שערים ובתי-הונגרין, וגם באותן שנים הייתי מהלך בסימטאות וברחובות מאה שערים והכרתי בתים אלה. וכאשר הייתי בעטרות הייתי מחסר עם החמור האחד שהיה לנו אז, וזו היתה התחבורה שלנו בירושלים, על החמור הזה היינו עושים את האימפורט והאכספורט והכל היינו קונים במאה-שערים: לחם ומים ושאר ירקות. ושמעתי גם אז, כמה שמעתי גם אז מרוגיות ומענות. אינני רוצה חס-וחלילה לבוא בטענה ביום החנוכה, על כל מה ששמענו אז על חשבוננו, על חשבון הבחורים הללו שהולכים בחצאי מכנסיים בחוצות ירושלים ובונים את הארץ. אז אהבתי את מאה שערים וגם היום אני אוהב את מאה שערים, ועוד מאות אלפי שנים בירושלים נכיר אותה כפי שהיא, ויבואו מליונים שיבנו את הארץ ויראו אותם כמו שהם בכל העולם.

חברים, אמרתי כבר, לא היינו ראשונים באמת לפני 43 שנים. אני לא יכול אף פעם לחשוב על מצבנו בישראל כמו שאנחנו היום מבלי לזכור את יהודי צפת ואת יהודי חברון, שאינם אתנו עכשיו ותושבי ירושלים כמובן. הקדשנו לבניית הארץ, כל אחד מאתנו, מיכולתו ומחשבותיו.

אתם יודעים מה הדבר שהייתי אומר שהוא מייחד את 43 השנים הללו כפי שאני מכיר אותן - ואני שרתי את הארץ קצת יותר מ-43 שנה, אבל לא אגלה לכם את המספר המדוייק, אתם אולי רוצים לדעת את גילי - על כל פנים זה יותר מ-43 שנים. חברים, אולי אז היינו במידה מסויימת נר ראשון בחנוכה של 8 הנרות, מתוך תקוה שימים יבואו ועוד נרות ידלקו, ושני נרות ושלושה נרות וכו'. זכינו במשך השנים בעבודתנו, זכינו

[illegible] 61.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ראה"מ ל. אשכול:

להיהפך סגר בחנוכיה לשמש בחנוכיה. כל 4000 החברים, ולפי מיטב אמונתי ולפי מיטב תקוותי ותביעתי, שכל 800,000 חברי ההסתדרות, וכל 2,200,000 התושבים, כן ירבו, שיש לנו עכשיו, 700 - 600 אלף תלמידים בבתי-הספר - כל אלה חייבים לראות עצמם לפי שעה רק כשמש אחד גדול של החנוכיה הגדולה שצריכה להדלק.

אנחנו רק בראשית הדרך, חברי וידידי, גם 2,200,000 נפש זה רק בראשית הדרך; בראשית יפה ומפוארת, על אף המאמצים והקשיים. אבל זכרו ואל תשכחו, ונזכור זאת ביום חנוכה זה, אנחנו רק 15%, חושבני שאנחנו רק 15% מהעם היהודי המפוזר והמפורד בעולם, לאחר מפעל קיבוץ הגלויות העצום והאדיר שאין כמוהו בעולם. אין עוד עמים כמו עמנו שזכה והצליח להתכנס מחדש, קודם לאט לאט ואחר-כך קצת יותר מהר, כדי שנגיע גם ל-15% אלה. אבל אנחנו רק 15%.

וגם זאת אולי אין להזכיר בחנוכה, אבל אין לשכוח זאת אף פעם, לולא שואת היטלר היינו מונים היום 23 - 22 מליון יהודים בעולם. מעצמה אדירה. ואתם יודעים שנאמר, שצדקה עשה הקב"ה שפיזר את היהודים בין הגויים, ואולי צדקה עשה אתנו שגורשנו ופוזרנו, אבל אין לשכוח ש-22 מליון יהודים מפוזרים בעולם יכולים להוות כוח אדיר. אבל מ-22 מליון רק 2 מליון שישנם בארץ ושנסינו לקבצם, זה רק 10%, ואם אנחנו עכשיו 15% זה בגלל השואה שירדה עלינו, אבל אנחנו רק 15%.

ועל מה אנחנו צריכים לחשוב ביום חנוכה זה? זהו מה שאמרתי קודם: לזכות להיות שמש אמת של קיבוץ-הגלויות, של גבורת ישראל ושל פדות ישראל. מה שאפשר היה לפני 43 שנים או לפני 85 שנים, כאשר באו ראשוני ירושלים, יחידי סגולה שיצאו מכותלי ירושלים לכבוש את האדמה בסביבות פתח-תקוה וראשון-לציון, אז זה היה אחד הנסים והדברים העצומים שמבשרים גאולתו של עם ישראל. באותם ימים מפעלם של שנים, של מנין יהודים היה דבר עצום ובעל ערך. בימים אלה, בימים של מטוסים שמביאים אותנו מכאן לארה"ב ב-12 שעות, כאשר נזכור את אותם האוירונים שלפני שנים קודמות עבורם ב-3 או 4 שעות, או אולי 3 שעות ו-50 דקות אפשר יהיה להגיע מפה לארה"ב. בימינו אלה ובאותם ממדים לא מספיק שיהיו רק שני מליון. שני מליון לא מספיקים להיות שמש באמת, שמש אמת.

5/

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ראה"מ ל. אשכול:

כאשר הנחנו יסוד לאותה הסתדרות, שאנחנו עכשיו מתברכים בה ומתכנסים לחוג יובלה שנה שנה, להתחמם לאורה, עמדנו והתפללנו לבל תהיינה מחיצות בינינו. הכרנו את העם היהודי. הרי כולנו היינו עולים. איני יודע כמה יושבים פה בני הארץ מדורי דורות. כולנו היינו עולים וכל אחד מארצו ידע מה העם היהודי ומה יש לו וכיצד נתחדש מחדש. לא תהיינה מחיצות. נשמש ונשרת אחד את השני.

והיו ימים ושנים כאשר בא המורה או הנציג מהועד של הפועלים באותה מושבה. אני עצמי יכול להעיד על מושבים עם פועלים מראשון לציון, ראש פינה או פתח-תקוה. ראינו את הועד הפועל כבית שלנו. וכך קוינו וצפינו – ועדיין מקווים ומצפים – שהאינטליגנציה לא תיבדל, תצא יחד אתנו וליצור עם עובד אחד. לא באתי לדבר לא על שוויון, לא על חופש ולא על עניני יום-יום, כי אם על הפרינציפ היסודי, שאיננו יכולים להרשות לעצמנו ולא להגיד אותו בחג ההסתדרות הזה – אנחנו זקוקים לכוחות, רבותי, של כל הכוחות וכל מה שיש בעם היהודי.

הזכרתי קודם את העובדה שרואים בנו אור לגויים. איני יודע אם מותר לי להגיד, שקמונו להוות אור לגויים, אנחנו עושים חברה חדשה. וידידא, נגיד זאת לעצמנו ונחזור ונטעים זאת, זה כולל את המורים והרופאים, המהנדסים והפרופסורים, אלה הם מחנכי העם ומחנכי הדורות. עלינו להיות אור קודם-כל לעצמנו. אור פנימי במקצת ישרה כל אחד ממה שיש לו, למי שיש יותר ולמי שיש פחות. נמך כתף ונמך שכם. העם כל כך זקוק לכך.

נזדמן לי בשבוע שעבר לרגל העבודה שאני עושה כשר הבטחון לבקר באחד ממתקני הצבא, שהוא בעצם מתקן שעוסק בדבר לא כל כך צבאי. שוב עוברים אלפים בכל שנה, במסגרת הצבא, והצבא לא נותן להם לסיים את שרותם בצבא אם לא הספיקו בבית הוריהם, בארצות מוצאם השונות, באשר זו מצוקת יהודים בגולה וידענו זאת – אם לא הספיקו ללמוד מספיק, אפילו כדי 8 שנות בית-ספר. ראיתי באותו מקום שהצבא איננו נותן להם לעזוב את הצבא ומושיב במקום מטה צבאי מורות ומדריכות, מורים ומדריכים, ומרביצים בהם תורה. לפני שביקרתי בכתות הללו לא תארתי לעצמי שיש לנו בארץ הרבה בחורים מהגלות הערבית המרודה. הייתי בטוח שכל בחור יהודי בכל ארץ שהיא, באשר התפלל וקרא בסידור יודע וידע קרוא וכתוב. מצאתי הרבה שלא ידעו קרוא וכתוב לא עברית ואולי גם כל שפה אחרת.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

בימינו אלה, בשנת 1963, בה יש לנו אוכלוסיה של 2 מליון 200 אלף יהודים, והאוכלוסיה בארץ כולה, כולל הערבים מונה 2,400,000 איש - ואני אחר כך עוד אגא במה שיש לנו - כמובן שחיוני שכל בחור ובחורה, כל איש ואשה בישראל יהיה אדם מלא; ייפתח יכולתו וכשרונותיו, וזה מתחיל מקרוא וכתוב, מבית-הספר ומגן-הילדים.

לא אכנס עכשיו לפרטים - מה הממשלה עומדת לעשות בשטח זה, תקראו על כך בעתונים, מה מרכז הכובד של הממשלה הזאת וכמה היא עומדת להקציב להגדלת תקציב החינוך.

חברי וידידי, לא הכל בחסד ייעשה. גם על ציון נאמר שציון במשפט תיפדה ולא הכל אפשר לקנות בכסף. הכותל המערבי של הסטודנטים ושל האינטליגנציה שלקחו על עצמם שליחות זו של הליכה לעם, שהיינו עדים לה בארצות אחרות, בתנועות אדירות אחרות, שלאף אחד לא היתה תעודה כזאת בחיים, כפי שהיתה בדור הזה ובדורות אחרים כדי למלא. אולי מכאן יקום אותו אור שיהיה אור לגויים.

אינני רוצה היום להתפאר בפניכם. פה ושם בפנות שונות ישנם דברים שעם קטן זה כבר עושה דברים שיירשמו באותיות זהב בעתיד. אבל אני רוצה לרדת לשורש הזה, לא ראשי ממשלה, שמש ושמים נאמנים ומסורים; משרתים מסורים ונאמנים לדבר הגאולה ולתחייתו של העם הזה על-ידי פרטים.

אבל אנחנו אומרים: עד סוף העשור הזה, תוך 10 - 5 השנים הקרובות, נגדל ונהיה 3 מליון ובעוד עשור נוסף לפחות ל-4 מליון בארץ הזאת. זה תובע, כאשר ישא האומן את תינוקו בזרועותיו, זה תובע חינוך, תובע דאגה, תובע ארגון. אין לעם הזה רזרבות גדולות, כמו שהאמינו והיו ימים עד לפני 50 - 40 שנה, וזה לא באשמתנו ולא באשמתו של הישוב כאן, זה גורלו של העם היהודי מאז ומתמיד.

ועוד דבר. בחנוכה, אם אנחנו מרשים לעצמנו לדבר על ארחות חיינו כתנועה וכעם - וכבר הזכיר זאת אחד החברים שדיבר לפני - גם זו היתה הסיבה. מה היתה בעצם הקמת הסתדרות העובדים הכללית? זו אגדה יפה, מלאת תוכן. מה לא תמצא בהסתדרות הזאת. אם תרדו קצת לשורש הדברים תראו שכל גרעין וכל גרגיר שנזרעו אז, התפתחו וצמחו למוסדות, והם היום מוסדות עצומים בבנייה של מדינה, בקופת חולים, בצרכניות, וכיבוש כל השטח העצום

[illegible] .4.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ראה"מ ל. אשכול:

הזה שנקרא הענין החקלאי. אמרנו: נעשה זאת שכם אחד. מאז זרמו מים רבים מהירדן. ומותר היום להזכיר את מי הירדן – גם כאן הוקם בזמנו גרעין קטן שהוא כיום הכוח העיקרי, וזו חברת "מקורות". אולי גם זאת מותר להזכיר, יש מקום לקצת דאגה: מה יהיה בעוד איזה זמן, לא אגיד בעוד כמה חדשים – כאשר ניגש לשאוב את המים מהכנרת. ואנחנו עם רק של 2,2 מליון נפש יהודים, וסביבנו עשרות מליוני אויבים ועויינים.

חברי וידידי, ישנן עוד דאגות לממשלה, לממשלתכם זו, מחוץ לדאגות – שאינני מזלזל בהן – שכאן הזכירו. אולי אני נוטה לחשוב שדאגות אלה, שאני מנסה לרמוז עליהם כדאגה היסודית – שעולה למדינה בעשרות אלפי בחורים מטובי הבחורים שלנו, תפארת הבחורים שלנו שצריך להכשיר אותם שנה ושנתיים, ושנתיים וחצי להיות מוכנים לאותם הימים, שאולי לא יבואו והלואי ולא יבואו.

נחוצה לנו אחדות יותר גדולה, חברי וידידי, ונחוץ לנו שפעם במשך כל השנים נשכח קצת את הענין הפרטי שלנו. והאמינו לי אין זה דבר פשוט וקל. הזכיר כאן אחד החברים את מצב העבודה ואת מצב הפועלים וחוסר העבודה שהיה בתל-אביב. אני זוכר את התקופה שהייתי פועל בתעשיה ב-8 גרוש ליום. אבל הכרחי לחשוב שנוכל פעם לבשר משהו ולחשוב מחשבה כללית של העם כולו. רבים רבים באנו הנה לא רק מפני שחיפשו את מאות הלירות. לפעמים זה לא היה 600-700-800 ל"י לחודש אלא רק 300 ו-200. זה חשוב, בודאי, וכל כמה שיש לכל אחד קצת יותר זה יותר קל, אבל פעם אחת אנחנו שמשי הענין הגדול נעשה גם לנו חשבון הנפש: מי דואג לנפש הכללית הזאת, ומי היא הממשלה ואת מי הפקידו על הממשלה הזאת: היא צריכה לקחת מים ולדאוג שלא יבולע לה, לא כאשר נקח מים מהירדן ולא כאשר נקח מים ממקום אחר.

תרצו ודאי שלא אגיד זאת יותר, אבל כמה מזה הוא ממסיכם, ולא רק מסיכם. כמה הממשלה הזאת מגייסת אמצעים אדירים כדי להבטיח קיומם של 2 מליון 200 אלף הנפש שהם יסוד למאות מליונים. והייתי רוצה שהציבור פה יחשוב קצת מה יהיה כאשר יבואו 5 מליונים. אני רוצה להבטיח לכם לפחות עוד מליון ושנגיע ל-3 מליון ואחר-כך ל-4 מליון. נחוצה לנו יותר אחדות של הלוז הזה, של עץ העובדים הזה. ולא אחשוש מלהגיד כאן את זה דוקא באשר במשך השנים הללו אבד לנו החוש הזה והאחריות הזאת. במשך השנים הללו גדלנו בהרבה מאד דברים, גדלנו בארגון וגדלנו בביצוע, אבל

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

גדלנו גם בתביעות, ולפעמים תביעות פראיות ולא פראיות במוסדות ובמפעלים. אבל בחוש אחדותם של פועלי ישראל - בזה לא גדלנו.

ואומר ביום זה, כי גם את זה הזכיר אחד החברים שדיבר לפני - כאשר יתפרסם היום מכאן, וזה אולי יהיה שכרי, אם אני אעורר אצלכם בשאלות הללו, בדאגות הללו בעיות עולם שלנו: למה אנחנו הולכים, מה אנחנו רוצים; איך אנחנו נגיע; איך קיימת מדינה זו; כמה אנחנו עדיין נעזרים מבחוץ, עד מתי נצטרך עזרה מבחוץ. מה יהיה אם בחוץ לא ירצו יותר לעזור לנו; איך אנחנו עובדים; איך אנחנו יוצרים; איך נרכוש לנו מקום תחת השמש בעולם זה וחרף כל המאבקים, ביצור כפינו צריך להיאבק. אתם יודעים שזה שנה או שנה וחצי שאנחנו מתדפקים על דלתות השוק האירופי, וחשבנו הנה אירופה מתקדמת, ורצינו לראותם יותר יפים משהם, ותהיה זו ברית ארצות אירופה כמו ארצות הברית, וכל אלה הם מתדפקים על הדלת, וחשבנו תהיה אפשרות למכור שם את יציר עמלנו. זה לא כל כך פשוט. הגיעה השעה, ביום שביעי זה של חנוכה, שביום זה לפחות תחשבו על השאלות האלה, כי אלה הן הבעיות וזה יכוננו של עולמנו, של הממשלה ושל העם שכך וכך שנים דואגים ועמלים על המשימות האלה. ואם כל אחד ישווה את המשימות האלה עם כל הדברים שכל אחד דורש ותובע - אם כי, תסלחו לי אם אגיד זאת, אני עדיין שייך לאותו הדור של שנת 1914, ואז המלה לרסן לא היתה קיימת בכלל - ישאל עצמו: האם זה מגיע לי? וממי זה מגיע לי? מי חייב למי?

הכרחי, חברי וידידי, הכרחי שנחשוב פעם ונשוב ונחשוב בקטגוריות אלה, מהפועל והשוליה, איש הציבור והפרופסור באוניברסיטה - נחשוב את הדאגה הכללית - איך נגדיל את העם כאן בארץ בכמה מליונים.

אגלה לכם עוד סוד: עוד דאגה מנקרת במוחנו. אם אני אמרתי שבסוף העשור הזה נגיע ל-3 מליון, כנראה שבזה קיבצנו את כל יהודי העולם מארצות המצוקה - ממרוקו ומטוניסיה ובכל מקום כמעט שבו יש יהודים קיבצנו אותם. ושאלתכם ושאלתי צריכה להיות: הנה עלולים להגיע עוד מאות ואלפי יהודים, והשאלה היא איך נעשה את ישראל כל כך מעניינת, יפה ומושכת ומבטיחה? וגם אם מישהו פעם יתעשר, אני שואל את השאלה: איך נמשוך יהודים מארה"ב הנה, מארצות עשירות שטוב להם שם, אינם חושבים על ישראל, אבל הם נחוצים לנו כאן, ואינם מוכנים להתחיל באותו סדר חיים בו התחלנו אני ואתם; אני התחלתי לפני 50 - 40 שנה ואתם היום, לא כל כך רע, אבל יכול להיות יותר טוב.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

וגם זו שאלה, שכאשר באים לכאן הם אומרים לממשלה: הנה שם התעשרתי, הבאתי אתי אידיאות וכסף להשקיע, והנה הדברים לא הולכים. יש מי שמפסיד ויש מי שמתאונן, אם זה בצדק או לא בצדק. אבל זו פרובלימה של קיבוץ העם, של קיבוץ רבבות יהודים שאולי בכלל אינם רוצים לבוא לישראל. אתם יודעים את זה. איך נקים מחדש תנועת פועלים בארצות אלה, ובארצות הברית בעיקר, כרזרבה לישראל? זה קצת קשה.

חברים, ברצוני לסיים. אגיד את האמת, אמרתי כאן יותר ממה שהתכוננתי להגיד, אבל טוב להפגש מדי פעם עם מאות אלפי החברים בתוך העם, פעם להחליף לא רק טענות הדדיות, אלא גם דאגות, להדגיש בעיות וללכת לקראת יצירת עם שלא יחיה על בעיותיו הקטנות, אלא יחיה את הבעיות הגדולות והכלליות שלנו, כי אם לא כן לא נהיה שמש או שמשים ראויים להדליק את החנוכיה הזאת. ותפילתי היא בנר ראשון זה של חנוכה - ואני לא רק מתפלל, אני יודע - שנגיע לעם של 8 מליון נפש בארץ, ולא רק 6 - 5 מליון. זה ענין של עשרות בשנים. תקותי עזה שהדבר יתגשם. ואגלה לכם עוד סוד: אני מאמין מאד ביהודים אלה. ראיתי את עצמנו במשך עשרות בשנים, ולפעמים מתגלה קצת רפיון בתוכנו, ואנחנו נעשים קצת רפויים דוקא בשעת רווחה יותר בשטחים אחרים.

אני בטוח, ואני מאחל ומברך קודם-כל את מועצת פועלי ירושלים שערכה את הכנס הזה ונתנה לי לפחות הזדמנות בפעם הראשונה בתפקידי זה להפגש אתכם, כשם שזכתה ההסתדרות ואותו ציבור עובדים של העליה השניה וראשית העליה השלישית, להיות המייסדים , כך נזכה אנחנו להיות השמש של החנוכיה למליון השלישי והרביעי, ונזכה כמו שהננו היום להיות מדליקי נרות החנוכיה של גאולת ישראל עד גמירה.

[illegible] .[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
